

Ett utvecklingsprojekt inom Vuxenutbildningen,

Örnsköldsviks kommun

Projektet har genomförts med bidrag från

Specialpedagogiska skolmyndigheten,

särskilda insatser på skolområde, SIS-medel

Projektdeltagare: Margaretha Sundin, Thomas Johansson, Marie Eleholm

Projektledare: Marie Eleholm

Processutvärderare: Lena Randevåg, Mittuniversitetet

Vetenskaplig handledare: Lena Boström, Mittuniversitetet

Sammanfattning

Under åren 2016 och 2017 har Vuxenutbildningen i Örnsköldsvik bedrivit ett projekt som har genomförts med SIS-medel från Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM. Projektet har inneburit att starta en studieverksamhet, Studielänken, inom Vuxenutbildningen. Det övergripande syftet med Studielänken har varit att öka tillgängligheten till studier och att bidra till en mer inkluderande studiemiljö för målgruppen, det vill säga unga vuxna med någon funktionsvariant, inlärningssvårighet och/eller psykisk ohälsa. Ett annat viktigt mål har varit att få igång ett fungerande samarbete, utifrån projektets målgrupp, med övriga pedagoger samt studie- och yrkesvägledare inom Vuxenutbildningen. Ett ytterligare mål har gällt samverkan kring våra elever, med personal från andra kommunala verksamheter och olika myndigheter.

Redan under idéstadiet till projektet kontaktades handläggare från SPSM. För att få en vetenskaplig förankring har projektet bedrivits i samarbete med forskare från Mitt-universitet. Projektets följeforskare konstaterade följande i sin processutvärdering:

Projektets övergripande mål om ökad tillgänglighet till studier, inkluderande lärmiljö och rutiner för samarbete har under projekt-tiden varit mycket framgångsrikt.

I de elevintervjuer som ingick i utvärderingen utkristalliserades tre tydliga svars-kategorier: *Att bli sedd som person, Tillgängliga lärare och Trygg studiemiljö.*

Utifrån projektets målgrupp har vi haft en hög andel elever som påbörjat och avslutat sina studier. I vårt arbete med eleverna har det tydligt framkommit att följande faktorer varit avgörande: tillgänglighet, struktur, personlig lärmiljö, individanpassat studieupplägg, individanpassade studieuppgifter. Nödvändiga förutsättningar i det inkluderande arbetet har varit samarbete och "nätverkande".

Sökord

anpassad studiemiljö, funktionsvariant, individanpassat studieupplägg, inkludering, inlärningssvårighet, psykisk ohälsa, samarbete, samverkan, unga vuxna

Innehåll

1	Bakgrund	1
1.1	Projektidén växer fram	1
1.2	Lärmiljö och ständigt nya utmaningar	2
1.2.1	Bemötande och undervisning	2
1.2.2	Inkludering	3
1.3	Syftet med projektet	3
1.4	Projektets målgrupp	4
1.4.1	Varför avgränsning av målgrupp?	4
2	Genomförande	5
2.1	Processutvärdering – utförd av följeforskare Lena Randevåg	5
2.1.1	Projektets mål i förhållande till resultat	5
2.1.2	Planerade aktiviteter i förhållande till genomförda insatser	6
2.2	Egen utvärdering av planerade insatser och mål	9
2.2.1	Konkret arbete med de planerade insatserna	9
2.2.2	Resultat och kommentarer angående målen	11
3	Analys och tolkning	13
3.1	Behov av Studielänken inom Vuxenutbildningen?	13
3.2	Samarbete och förebyggande arbete	14
3.3	Förankring i det samverkande arbetet	15
4	Lärdomar och rekommendationer	15
4.1	Vikten av genomtänkt kompetens	15
4.2	Kunskapsöverföring inom den ordinarie verksamheten	16
4.3	Förväntningar vid projektets slut	16
4.4	Sammanfattande rekommendationer	17
5	Referenser	18

Bilagor

Bilaga 1A-E	Sammanfattning av teorier
Bilaga 2	Informationsbroschyr om Studielänken
Bilaga 3	Processutvärdering – följeforskning
Bilaga 4	Inskrivningsblankett
Bilaga 5	Artikel i <i>Tidningen 7</i> om Studielänken

1 Bakgrund

I denna slutredovisning vill vi kunna ge en beskrivning av hur projektet utvecklats. Vi hoppas också att de erfarenheter och det lärande som arbetet med projektet gett oss pedagoger kommer att framgå.

1.1 Projekttiden växer fram

Inom Vuxenutbildningen påbörjades redan 2014/15 en samverkan i mindre skala, kring personer som inte hade en etablering i samhället och riskerade att hamna i utanförskap. Dessa personer hade i regel någon funktionsvariant¹, inlärningssvårigheter eller led av psykisk ohälsa. Samverkan skedde mellan olika handläggare från kommunala verksamheter, Arbetsförmedling och Försäkringskassan. Denna samverkan initierades av både skolpersonal och handläggare som själva aktivt sökt sig från det traditionella "stuprörstänket", som kan finnas inom olika verksamheter och myndigheter. I kommunen, har sedan flera år tillbaka, representanter från olika verksamheter som arbetar med elever/personer med psykisk ohälsa och/eller funktionsvarianter träffats två gånger per år för att informera varandra och diskutera gemensamma frågor. Under dessa möten konstaterades behovet av en samverkan/nätverkande kommunal verksamhet som syftar till att hjälpa unga vuxna, som riskerar att hamna i utanförskap, att navigera sig fram i olika instanser. Personer som inte befinner sig i någon sysselsättning har i regel en komplex livssituation och kan behöva mångfacetterade insatser, vilket kräver ett fungerande "nätverkande" arbete.

De handläggare och pedagoger i kommunen som initierat den tidigare nämnda samverkan kring elever hade positiva erfarenheter av samverkan och upplevde att det var en framgångsfaktor. Ett nätverkande arbete underlättar för att få en samlad bild av individens stödbehov som kan leda till effektivare planering kring åtgärder. För att en individ, som bär på många misslyckade erfarenheter, ska lyckas med sina studier krävs det ett medvetet bemötande, anpassad lärmiljö med ett inkluderande förhållningssätt och resurser. Inom Vuxenutbildningen har vi elever med olika funktionsvarianter, inlärningssvårigheter och de som befinner sig i psykisk ohälsa. Många av dessa unga vuxna har negativa erfarenheter av sina tidigare studier inom grund- och/eller gymnasieskolan. Vi har även unga elever med ett annat modersmål än svenska som har stora svårigheter att klara kraven i kurserna på grundläggande nivå. Det är svårt att kunna avgöra orsakerna till dessa problem, det kan bero på en tidigare obefintlig skolgång, post traumatiskt stressyndrom (PTSD), inlärningssvårigheter, språkstörning eller någon annan form av funktionsvariant eller en kombination. För dessa grupper av unga är risken att hamna i utanförskap mycket stor och via det tänkta projektet skulle de kunna få en mer anpassad lärmiljö, kunna kombinera studier med praktik och på sikt "länkas" vidare. Ett arbete som bygger på samarbete inom Vuxenutbildningen och

¹ I denna rapport används begreppet funktionsvariant synonymt med funktionsnedsättning.

samverkan med skilda handläggare utanför skolan. Tyvärr kräver denna samverkan mer resurser, arbetet behöver även förankras inom Vuxenutbildningen och i kommunen, så det inte hänger på enskilda pedagogers och/eller handläggares insatser.

1.2 Lärmiljö och ständigt nya utmaningar

Här tas kortfattat upp om teorier och forskning som vi anser stödjer behovet av en verksamhet som projektet Studielänken. I bilaga 1 ges en ytterligare beskrivning av dessa teorier.

1.2.1 Bemötande och undervisning

Vikten av att arbeta utifrån ett medvetet relationsbygge och en nära dialog med våra elever beskrivs i samtalsmodellen "MI – Motiverande samtal". Utifrån modellen kan vi som pedagoger stödja våra elevers egen motivation utifrån bland annat "jag-budskap" och aktivt lyssnande. Sylvie Naar-King och Mariann Suarez (2014) redogör utförligt för den teoretiska bakgrunden till samtalsmodellen och Barbro Holm Ivarsson (2016) ger många handfasta exempel på hur samtalsmodellen kan användas inom skolan. Eftersom vi har elever som lider av psykisk ohälsa har vi också tagit del av idéer och förhållningsätt som ligger till grund för "Supported Education, SEd". Karen Unger (2007) har forskat kring detta stödjande förhållningssätt och vi, pedagoger i Studielänken, försöker anamma detta bemötande som vi tror kan "bära" för våra elever.

I undervisningen försöker vi även utgå från de identifierade framgångsfaktorerna som sammanställts i skriften *Framgång i undervisningen* på uppdrag av Skolinspektionen (2010). Två av de centrala nyckelfaktorerna som tas upp är att skapa goda relationer och strukturerad undervisning. Ann S. Pihlgren (2013) tar i sin bok *Det tänkande klassrummet* upp viktiga aspekter angående hur lärare kan påverka elever genom att själva fungera som en lärande förebild. Även den forskning som Jonas Aspelin (2015) benämner relationell pedagogik tycker vi stödjer det synsätt vi pedagoger i Studielänken har som grund. Enligt honom är det viktigt att kunna förmedla en känsla av att "Här är en lärare som ser mig och vill mig väl, oberoende av vad jag presterar." Aspelin ifrågasätter det han beskriver som det "förhärskande prestationsbegreppet" i skolan och menar att det riskerar att "... bryta ner våra kollektiva identiteter och mellanmänniska identiteter." (se förord) Han resonerar utifrån begreppet lärares relationskompetens, som en viktig aspekt för att främja elevers resultat men också något som är ett känsligt ämne inom skolan.

I Skolverkets stödmaterial *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer* (2014) betonas att arbetet med övergångar behöver intensifieras och utvecklas från förskolan till gymnasieskolan. Vi lever i ett komplext postmodernt samhälle där avsaknad av en gymnasieexamen har identifierats som en riskfaktor för utanförskap. Därför har vi i våra planerade insatser även tänkt initiera ett "övergångsarbete" mellan gymnasieskolan och Vuxenut-

bildningen. Genom att samverka med gymnasieskolan kring övergången kan studieupplägget och stödet bättre anpassas för de elever som är i behov av detta.

1.2.2 Inkludering

Vuxenutbildningens uppdrag gällande stöd till elever tydliggörs i Skolverkets stödmaterial *Individanpassning, extra anpassningar och orienteringskurser² inom vuxenutbildningen* (2015). I materialet betonas vikten av hög flexibilitet, extra anpassningar och särskilt stöd för att hjälpa elever att nå sina studiemål. Det redogörs även för betydelsen av inkludering och vikten av att främja en god lärmiljö för att förebygga svårigheter. Detta innebär bland annat att pedagoger och skolledare inom Vuxenutbildningen ständigt måste syna sin verksamhet och organisation kritiskt. Detta för att kunna matcha verksamheten och lärmiljö på bästa sätt till den heterogena grupp av elever som söker sig till Vuxenutbildningen. Vårt komplexa och föränderliga samhälle innebär ständigt nya utmaningar för oss i skolans värld. En sådan utmaning är till exempel de unga vuxna med psykisk ohälsa som ökat i antal under de senaste åren. En annan utmaning är unga vuxna med annat språk än svenska som modersmål som kämpar, först på grundläggande nivå och sedan på gymnasienivå med att klara godkända betyg. Att behärska svenska språket är viktigt och har man klarat grundläggande svenska, precis på gränsen till ett E-betyg blir det i regel tungt med svenska som andra språk på gymnasienivå. Det är en grupp unga vuxna som behöver en mycket anpassad och språk-utvecklande undervisning i både svenska och andra kurser/ämnen för att klara sina studier.

Vår ambition är att Studielänken ska fungera som ett komplement till de olika verksamheterna inom Vuxenutbildningen. Detta för att bland annat förhindra att Studielänken blir en plats dit elever kommer när de har misslyckats med sina studier, en form av "bakdörr". Då finns det risk att man förstärker ett segregering eller exkluderande förhållningssätt. I kunskapsöversikten *Inkluderande undervisning – Vad kan man lära av forskningen?*, problematiseras definitionen av begreppet inkludering av forskarna Claes Nilholm och Kerstin Göransson (2013). De tar upp fem kriterier som kännetecknar en inkluderande skola: *gemenskap, ett system för alla elever, demokratisk gemenskap, upplevd delaktighet från eleverna och att olikhet berikar* (s.33).

I tankarna bakom hur projektet Studielänken ska utformas har ovanstående fem kriterier varit en viktig utgångspunkt.

1.3 Syftet med projektet

Mot bakgrund av det som beskrivits såg vi ett stort behov av att starta ett utvecklingsprojekt i form av en individanpassad studieverksamhet inom Vuxenutbildningen. Syftet med denna verksamhet, Studielänken, skulle vara att ge varje individ i projektets målgrupp bästa möjliga chans att återvända till och slutföra sina studier. Målen med projektet presenteras och utvärderas under rubriken Genomförande.

² Syftet med orienteringskurser är att de ska kunna stärka eleven i sitt studie- eller yrkesval, leda till ökad insikt om sina studiestrategier, fungera som introduktion till olika ämnesområden och/eller ge möjlighet till validering.

1.4 Projektets målgrupp

Vuxenutbildningen erbjuder utbildning på särskole-, grundläggande- och gymnasienivå, även kurser inom vårdutbildningen och svenska för invandrare (sfi), tillhandahålls i egen regi. De olika kurserna inom Vuxenutbildningen kan i regel läsas i både reguljär- och distansform. Utöver detta upphandlas yrkesutbildningar av olika utbildningsaktörer, både inom och utanför kommunen.

Studielänkens målgrupp är framförallt unga vuxna utan sysselsättning som är i behov av studier eller yrkesutbildning, men som har svårt att klara detta inom det ordinarie skolsystemet. För flera av de unga vuxna har den tidigare skolgången i regel varit problematisk. Det kan vara så att de har någon form av funktionsvariant, inlärningssvårighet eller psykisk ohälsa. I målgruppen finns även personer som ännu inte har blivit utredda och fått en diagnos, men som kan behöva "slussas/länkas" vidare för att få hjälp med detta. Det gemensamma för personerna i målgruppen är att de har behov av extra stöd i form av en medvetet utformad och tillgänglig lärmiljö, det vill säga anpassningar av lokaler, pedagogik och sociala satsningar för att de ska "våga" börja studera igen. Genom att sänka tröskeln för att återgå till studier ska Studielänken bidra till att personer inom målgruppen närmar sig en etablering i samhället.

1.4.1 Varför avgränsning av målgrupp?

I Skolinspektionens rapport *Unga riskerar att falla mellan stolarna* (2014) konstateras att "Den enskilt största riskfaktorn för unga att tidigt hamna i utanförskap är en ej genomförd gymnasieutbildning." Man betonar även att en gymnasieexamen "... är en mycket viktig skyddsfaktor och en inkörsport till etablering i samhället." (s. 3) Utifrån att många unga med funktionsvarianter, inlärningssvårigheter och/eller psykisk ohälsa inte lyckas slutföra sin gymnasieutbildning har denna avgränsning gjorts av målgruppen.

Många av de som tidigare misslyckats med sina studier är dessutom personer som kan vara i behov av att få en struktur på sin vardag, med regelbundna rutiner, och en plats att gå till där de blir sedda och bekräftade. De har i regel inte utvecklat studievanor eller konstruktiva studiestrategier, de kanske inte vet hur man gör när man ska läsa in till ett prov eller hur man frågar när man inte förstår. De behöver få stöd i att bli medvetna om hur de lär sig på bästa sätt. De kan också ha svårt att hantera flera kurser/ämnen och kan lyckas bättre om de får möjlighet att fokusera på en eller två kurser/ämnen i taget. För en person kan studier vara en pusselbit, samtidigt som praktik kan vara en annan viktig pusselbit. Tillsammans kan dessa väcka motivation och verka stärkande för självförtroende och självkänsla.

Utifrån den informationsbroschyr om Studielänken som vi har tagit fram, se bilaga 2, har vi valt att betona att Studielänken erbjuder en personlig och lugn studiemiljö. Betydelsen av detta anser vi tydligt framgår av behovet hos vår målgrupp samt de teorier och stödmaterial som vi hänvisat till.

2 Genomförande

Initialt togs kontakt med Mats Wikberg och Maria Grundel, rådgivare inom SPSM i Härnösand. De fungerade som bollplank och gav oss kloka råd. Även skolledningen fanns med som stöd i detta skede. Ett samarbete med vissa av studie- och yrkesvägledarna (syv) hade så smått börja komma igång, även samverkan med handläggare från andra verksamheter och myndigheter.

För att få vetenskapligt stöd när det gäller både arbetet med och utvärdering av projektet har vi haft ett samarbete med Lena Boström, professor vid Mittuniversitetet och Lena Randevåg, adjunkt vid Mittuniversitetet. Lena Boström har varit projektets vetenskapliga ledare och Lena Randevåg har varit vår processutvärderare och som stått för uppdraget som följeforskare. Med processutvärdering och följeforskning menas bland annat att fortlöpande stödja de som arbetar i ett projekt med att föra arbetet framåt, genom att till exempel belysa kunskapsluckor, stödja dokumentation, utvärdering och att arbetet har fokus på uppsatta mål. I bilaga 3 ges en utförligare beskrivning av professor Lena Boström om vad begreppen processutvärdering och följeforskning konkret kan handla om. Nedan följer Lena Randevågs sammanställda processutvärdering av projektet.

2.1 Processutvärdering – utförd av följeforskare Lena Randevåg

2.1.1 Projektets mål i förhållande till resultat

Studielänkens resultat i förhållande till målbeskrivningar och planerade insatser har kontinuerligt dokumenterats för att minimera risken att förbise eller inte ha fokus på alla aspekter av de i ansökan angivna målen. Följeforskningen har också löpande fokuserat på projektets mål, insatser och effekter. Processutvärderingen visar att projektgruppen, dvs. Studielänkens tre verksamma pedagoger, tagit vara på gjorda erfarenheter och kritiskt reflekterat kring både framgångsfaktorer och fortsatt arbete med att både vidareutveckla verksamheten och uppfylla målbeskrivningarna. Nedan presenteras projektets resultat i matrisform, granskat emot ansökans mål-, syftebeskrivning, samt planerade insatser jämfört med genomförda insatser.

Matris 1. Övergripande matris för projektets mål i förhållande till resultat

Målbefskrivningar	I hög grad	I viss grad	Inte alls	Kan inte bedömas
• att verksamheten ökat tillgängligheten till studier och bidragit till en mer inkluderande lärmiljö för den avsedda målgruppen	X			
• att antalet personer från målgruppen som både påbörjat och fullföljt sina studier har ökat	X			
• att rutiner för samarbete med pedagoger och syv har utvecklats inom Vuxenutbildningen	X			
• att rutiner för samverkan med handläggare från kommunens verksamheter och andra myndigheter har utvecklats		X		
• att verksamheten är känd hos kommunmedborgarna som en möjlighet till studier och/eller yrkesutbildning oavsett tidigare skolmisslyckanden, funktionsvariant eller psykisk ohälsa		X		

Projektets övergripande mål om ökad tillgänglighet till studier, inkluderande lärmiljö och rutiner för samarbete har under projektiden varit mycket framgångsrikt. När det gäller marknadsföring av projektet och samverkan med andra myndigheter kan i dagsläget bara konstateras att den typen av mål innebär ett kontinuerligt arbete som inte är avslutat vid projektets slut. Vad gäller antalet personer från målgruppen som både påbörjat och fullföljt sina studier kan man dra slutsatsen att projektet lyckats med sin målsättning.

2.1.2 Planerade aktiviteter i förhållande till genomförda insatser

För att kunna dra slutsatser om vilka aktiviteter som kunde öka tillgängligheten till studier och skapa en inkluderande lärmiljö samt vad som krävdes i termer av samarbete inom Vuxenutbildningen och samverkan med andra myndigheter, planerades ett antal insatser i ansökan. Hur dessa insatser uppfyllts beskrivs i matris 2.

Matris 2. Planerade aktiviteter i förhållande till genomförda insatser

Planerade insatser	Genomfört	Arbete pågår	Inte genomfört	Kan ej bedömas
Utarbeta rutiner för utförliga kartläggningar kring styrkor, svårigheter och studiebakgrund för att studier/kursupplägg på ett bra sätt ska kunna matcha elevernas förutsättningar och behov.	X			
Utveckla orienteringskurser som syftar till att eleverna ska utveckla sina inlärningsstrategier och/eller ges möjlighet att validera sina kunskaper.	X			
Tillhandahålla en lärmiljö som är anpassad för målgruppen, med dess skilda behov. Det vill säga en miljö för elever med inlärnings svårigheter, funktionsvarianter och/eller psykisk ohälsa.	X			
Vara uppdaterad och erbjuda olika kompensatoriska hjälpmedel.		X		
Öppettiderna ska ge eleverna stöd i att utveckla en struktur och rutiner för vardagen. För de personer som har problem att ta sig till skolan ska det ges möjligheter att studera på distans med regelbunden kontakt med lärare. Utifrån elevens behov ska personalen kunna ge snabb respons på flexibla tider.	X			
Utgå från en nära dialog med eleven och arbeta utifrån ett individstärkande pedagogiskt förhållningssätt, det vill säga att se, höra, bekräfta och "bygga" en god allians/relation med eleven.	X			
För att underlätta elevernas övergång till ordinarie studier, ska övrig personal successivt utbildas inom Vuxenutbildningen genom ett utvecklat samarbete och kompetenshöjande insatser.		X		
Starta en samverkan med specialpedagoger/syv på gymnasieskolorna i kommunen för att informera om Studielänken.		X		
Satsa på kontinuerlig marknadsföring av Studielänken som en "länk" in till både studier och yrkesutbildning.		X		
Utifrån individen i centrum, utveckla rutiner för konstruktiv samverkan med handläggare från verksamheter inom kommunen och andra myndigheter.		X		

I enlighet med de planerade insatserna i projektet "Studielänken" har pedagogerna i projektgruppen arbetat medvetet för att bygga en inkluderande lärmiljö med hög grad av tillgänglighet och hög grad av möjlighet att anpassa insatser till de behov som målgruppen har för att kunna fullfölja sina studier.

Det mycket goda resultatet av det arbetet bekräftas i de intervjuer som genomförts bland ett urval av elever från målgruppen. I intervjuerna framträder tydligt ett mönster med tre kategorier som beskriver framgångar i projektet och som också kan kopplas till de övergripande målen. De tre kategorierna: *Att bli sedd som person*, *Tillgängliga lärare* och *Trygg studiemiljö* beskriver till sitt innehåll alla aspekter av de i ansökan beskrivna målen och insatserna som rör en inkluderande lärmiljö samt tillgängligheten till studier. I kategorin *Att bli sedd som person*, framhåller intervjupersonerna framförallt det övergripande förhållningssättet hos de pedagoger som arbetar på Studielänken. Pedagogerna beskrivs som inکännande personer med stort engagemang för den enskilda studentens situation och behov. Den här kategorin innehåller också yttranden om betydelsen av den anpassning av studierna som blir en konsekvens av att bli sedd som individ.

Jag tycker att det är väldigt viktigt att trycka på det personliga, flexibla men ändå strukturerade och individuella för att det har hjälpt mig oerhört. Det blir ett bra upplägg.

En av studenterna säger att det här förhållningssättet till studenterna bidrar till att utveckling sker "...eftersom man förstår att man **kan** lära sig".

Citaten ovan kan också kopplas till kategorin om *Tillgängliga lärare*. Den här kategorin av svar innefattar främst en skillnad i fokus från lärarhåll. Pedagogerna på Studielänken bedöms av samtliga fem respondenter som engagerade i studentens vardagssituation och behov av stöd, studenten befinner sig i centrum vad gäller lärande, inte läraren. Den här skillnaden i fokus beskrivs av en av studenterna på följande sätt.

*Det har jag inte tänkt på förrän nu, när vi pratar om det...
nog är det skillnad på skola och skola. Det blir mer opersonligt
när inte Studielänken är med i spelet.*

Förutom att pedagogerna är tillgängliga för att möjliggöra studentens lärande är de också tidsmässigt tillgängliga för studenterna. Alla intervjupersoner benämner just tillgängligheten till pedagogerna som en avgörande faktor för studieframgång. Tillgängligheten tar sig uttryck i att alltid kunna nå pedagogerna via sms, mail eller genom fysisk kontakt i Studielänkens lokaler. Ingen behöver vänta på ett svar. Lärmiljön är också en kategori som alla intervjupersoner beskriver i ord som: *trygghet, flexibilitet, struktur samt lugn och ro*. Här är det främst just möjligheten att sitta i lugn och ro och bearbeta ett innehåll, att få arbeta i sin egen takt efter en plan som är individuellt anpassad efter de förutsättningar som råder för den individen. Det arbetet kan ske i trygg förvisning om att om man behöver stöd och hjälp

så finns den att tillgå. Denna trygghet blir ett medel att nå de studiemål som studenten satt upp.

Som framgår av rapportens beskrivande text och innehållet i matris 1 och 2, har projektets övergripande mål i mycket hög grad matchats med dess resultat och att de planerade insatserna redan genomförts eller är en del i det pågående arbetet. Projektet Studielänken har under hela projektiden kontinuerligt dragit lärdom av vad de genomförda insatserna resulterat i samt löpande även planerat för vidareutveckling av projektet.

Sammanställning utförd av projektets processutvärderare: Lena Randevåg

2.2 Egen utvärdering av planerade insatser och mål

Nedan kommenteras arbetet med planerade insatser/aktiviteter samt mål av Studielänkens pedagoger. Kommentarer kursiveras.

2.2.1 Konkret arbete med de planerade insatserna

- Utarbeta rutiner för utförliga kartläggningar kring styrkor, svårigheter och studiebakgrund för att studier/kursupplägg på ett bra sätt ska kunna matcha elevernas förutsättningar och behov.

Vi har tagit fram en inskrivningsblankett, se bilaga 4, där tidigare studiehistorik, behov av stöd eventuella studiemål framgår. Denna blankett används numera som rutin, i regel tillsammans med någon av syv. Lokalmässig närhet tillsammans med att vårt samarbete med syv "satt sig" har lett till att detta arbete sker smidigt och effektivt.

- Utveckla orienteringskurser som syftar till att eleverna ska utveckla sina inlärningsstrategier och/eller ges möjlighet att validera sina kunskaper.

Vi har beskrivningar av orienteringskurser som kan användas för att ge elever mer tid för moment och träna färdigheter som de har specifika svårigheter med. Våra orienteringskurser täcker in olika svårigheter och behov som våra elever har. Redan i samband med upprättandet av studieplanen planerar vi för orienteringskurser. På så vis kan våra orienteringskurser användas både konstruktivt och i förebyggande syfte.

- Tillhandahålla en lärmiljö som är anpassad för målgruppen, med dess skilda behov. Det vill säga en miljö för elever med inlärnings svårigheter, funktionsvarianter och/eller psykisk ohälsa.

Vi har mindre studierum för elever som behöver studera i enskild miljö och vi har försökt att inreda och anpassa lokalen med en personlig "touch". Vi pedagoger har våra expeditioner i Studielänken, i anslutning till elevernas studieplatser, vilket innebär att vi finns tillgängliga när de behöver stöd. Vi kan även enkelt "smita" in på våra expeditioner och jobba på med de uppgifter som vi behöver, samtidigt som vi kan överblicka våra elevers studier och snabbt finnas till hands när de behöver.

- Vara uppdaterad och erbjuda olika kompensatoriska hjälpmedel.
Vi tar fram individuellt anpassade uppgifter så att våra elever ges förutsättningar att lyckas med sina kurser. Vi anpassar kravnivåer, tid till uppgifter, innehåll utifrån intresse och tillhandahåller inlästa texter. Vi har höj- och sänkbara skrivbord samt datorer till alla.
- Öppettiderna ska ge eleverna stöd i att utveckla en struktur och rutiner för vardagen. För de personer som har problem att ta sig till skolan ska det ges möjligheter att studera på distans med regelbunden kontakt med lärare. Utifrån elevens behov ska personalen kunna ge snabb respons på flexibla tider.
Vi pedagoger har ett ramschema för när vi börjar och slutar. Inom ramschemat finns en stor flexibilitet och vi försöker så långt vi har möjlighet att anpassa elevernas schematider utifrån vad som fungerar bäst för dem. Vi ger också snabb respons till våra elever via sms och mail.
- Utgå från en nära dialog med eleven och arbeta utifrån ett individstärkande pedagogiskt förhållningssätt, det vill säga att se, höra, bekräfta och "bygga" en god allians/relation med eleven.
Vi har utvecklat ett tydligt mentorskap där vi pedagoger tar stort ansvar och följer våra respektive elevers studier. Det som i regel styr vilken mentor det blir är den kurs eller det ämne som eleven ska läsa. Till viss del har vi pedagoger specialiserat oss på olika kurser/ämnen beroende på våra grundkompetenser.
- För att underlätta elevernas övergång till ordinarie studier, ska övrig personal successivt utbildas inom Vuxenutbildningen genom ett utvecklat samarbete och kompetenshöjande insatser.
Inom Vuxenutbildningen har vi läst om och diskuterat de relativt nya reglerna som gäller för extra anpassningar, som kom i samband med Vux 12. Då lyftes bland annat hur anpassningar snabbt ska kunna komma igång inom Vuxenutbildningen. "Exempelvis är det vid en kort kurs viktigt att skolan har rutiner för att snabbt uppmärksamma om en elev är i behov av extra anpassningar, då kursen kanske avslutas redan efter några veckor." (Skolverket 2015, s. 22) I maj 2017 föreläste Lena Randevåg under temat kollegialt lärande och den föreläsningen kommer att följas upp våren 2018. Utöver det har vi pedagoger i Studielänken även kurser/ämnen på grundläggande- och gymnasienivå. Det betyder att vi på ett naturligt sätt deltar i dessa ordinarie verksamheter, något som underlättar både förmedlandet av vårt bemötande och samarbetet kring våra elever.
- Starta en samverkan med specialpedagoger/syv på gymnasieskolorna i kommunen för att informera om Studielänken.
Vi har träffat specialpedagoger och syv från gymnasieskolan och informerat om projektet och vi kommer att bjuda in dem igen till våren. Pedagoger och syv på gymnasieskolorna känner till Studielänken och tar ibland kontakt för att rådgöra med oss.

- Satsa på kontinuerlig marknadsföring av Studielänken som en "länk" in till både studier och yrkesutbildning.
"Tidningen 7"³ har skrivit en artikel om verksamheten, se bilaga 5. Vi försöker aktivt delta i olika situationer där vi kan informera om Studielänken. Broschyren om Studielänken, som tidigare nämnts, delas ut i olika sammanhang, vi finns presenterade på hemsidan och i Vuxenutbildningens marknadsföring.
- Utifrån individen i centrum, utveckla rutiner för konstruktiv samverkan med handläggare från verksamheter inom kommunen och andra myndigheter.
Handläggare från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och personal från olika kommunala verksamheter tar ofta kontakt angående personer som behöver starta studier i en mer personlig och lugn miljö. Vi deltar i olika möten där personer från vår målgrupp är i fokus. Det är en samverkan som vi måste prioritera för att kunna nå ut med information om vår individanpassade studieverksamhet.

2.2.2 Resultat och kommentarer angående målen

- att verksamheten ökat tillgängligheten till studier och bidragit till en mer inkluderande lärmiljö för projektets målgrupp

Ökad tillgänglighet

Sedan projektets start, april/maj 2016, har vi haft 95 elever inskrivna och som på olika sätt fått stöd i sina studier i Studielänken. Det stöd som erbjudits har varit brett, till exempel stöd i en pågående yrkesutbildning på distans, stöd i olika ämnen som eleven läst i någon av Vuxenutbildningens ordinarie verksamhet, stöd i att utveckla studiestrategier och möjlighet att prova på studier. Vi har också elever som har behövt läsa hela kurser inom Studielänkens ram.

Fördelning av stödinsatser	antal elever
Uttalsstöd samt läs- och skrivutveckling	26
Kartläggning av läs- och skriveförmåga	5
Kursstöd och utvecklande av studiestrategier	41
Stöd i yrkesutbildning	5
Betygskurs	45

Angående fördelningen av stödinsatser ovan så kan en elev ha fått mer än en typ av stöd. I projektet har vi haft elever från Vuxenutbildningens alla verksamheter, merparten har dock fått stöd i kurser på gymnasienivå. Vad gäller betygskurser är engelskan ett ämne som många elever velat börja studera, andra ämnen som elever läst är svenska, matematik, samhällskunskap, naturkunskap och psykologi.

³ Tidningen 7 är en reklamfinansierad tidning som kommer ut en gång i veckan och delas ut till alla hushåll i Örnsköldsviks kommun.

Inkluderande lärmiljö

Vi pedagoger i Studielänken har i olika sammanhang försökt tydliggöra att Studielänken ska uppfattas som ett komplement till de olika verksamheterna inom Vuxenutbildningen. Vi har utgått från synsättet att helheten ska anpassa sig till delarna i ett inkluderande arbetssätt, det vill säga att skolan "... anpassar undervisning och pedagogik utifrån elevens förutsättningar." (Skolverket, 2015, s. 18) Inom Studielänken verkar vi för ett förebyggande och inkluderande arbete där eleverna ges möjlighet att få reparera tidigare skolmisslyckanden i en tillåtande och personlig miljö. Samtidigt ska de kunna känna sig delaktiga i Vuxenutbildningen och finnas med i en gemenskap som präglas av att olikhet ses som en tillgång. Det är vår utgångspunkt och vi har kommit en bit på väg i det arbetet.

När det gäller tillgänglighet och inkludering identifierade Lena Randevåg, i de intervjuade elevernas svar, tre kategorier som var viktiga för eleverna i att lyckas med sina studier. Dessa var: Att bli sedd som person, Tillgängliga lärare och Trygg studiemiljö. Detta tycker vi styrker att vårt arbete med målet ökad tillgänglighet och inkludering har lyckats väl.

- att antalet personer från målgruppen som både påbörjat och fullföljt sina studier har ökat *Vi har i snitt 32 elever "på gång" samtidigt, de kan läsa från en lektion till 20 lektioner per vecka. Elevens behov, förutsättning och studiemål avgör hur många tillfällen de kommer under veckorna. Under projektets gång är det 17 elever av 95 som inte fullföljt sina påbörjade studier i Studielänken. Orsaken till att de avbrutit sina studier har handlat om psykisk ohälsa och i något fall om missbruk.*
- att rutiner för samarbete med pedagoger och syv har utvecklats inom Vuxenutbildningen *Vi pedagoger inom Studielänken har egna kurser/ämnen inom Vuxenutbildningens olika verksamheter, vilket underlättar samarbetet och möjligheter att diskutera studieupplägg och anpassningar för elever. Vi har regelbundna träffar med lärare som vi har gemensamma elever med. Vi har två syv som är specifikt kopplade till projektet, och för elever i vår målgrupp finns i regel någon av oss pedagoger från Studielänken med redan i samband med att syv gör en studieplanering med eleven. Detta har börjat ta form som en rutin och vi har erfårit att samarbetet ger många vinster. Fler kompetenser blir involverade, vi pedagoger etablerar en kontakt med eleven och tillsammans möjliggör vi en mer anpassad studiestart för eleven.*
- att rutiner för samverkan med handläggare från kommunens verksamheter och andra myndigheter har utvecklats *I och med att det i kommunen startats olika verksamheter för unga vuxna som bland annat har som syfte att guida och stötta sin målgrupp har samverkan underlättats betydligt. För vissa elever har vi regelbundna träffar med handläggare från kommunens olika verksamheter, Arbetsförmedling och Försäkringskassan. I och med att personal byts*

ut är det ibland svårt med kontinuitet och att få till rutiner men det är något vi strävar efter och redan har med några av handläggarna kring våra elever.

- att verksamheten är känd hos kommunmedborgarna som en möjlighet till studier och/eller yrkesutbildning oavsett tidigare skolmisslyckanden, funktionsvariant eller psykisk ohälsa

Vi är kända hos, tidigare nämnda, myndigheter och kommunala verksamheter som en mer individanpassad studieverksamhet. Genom dem får vi kontakt med många personer i vår målgrupp. Vi får ständigt nya elever vilket vittnar om att fler och fler känner till att Studielänken finns. Marknadsföring är dock något som vi ständigt behöver arbeta vidare med.

Sammanfattningsvis tycker vi att en skrivelse som de tre coacher som arbetar inom Plattform U⁴ sammanställt visar en hög måluppfyllelse vad gäller våra mål med projektet. Skrivelsen återges nedan i sin helhet.

Angående Studielänken

Vi arbetar som coacher inom Plattform U, Arbetsmarknads- och integrationsenheten. Vi möter ungdomar som många gånger har en negativ bild av skolan och de upplever alltför ofta att de misslyckats där av olika anledningar. De flesta av våra deltagare har inte en gymnasieexamen och tanken på att plugga in gymnasiet upplevs av många som svår och omöjlig. Därför är Studielänken en oerhört viktig och betydelsefull verksamhet som måste få finnas kvar. För många av de ungdomar vi träffat har studielänken varit nyckeln till att återigen vilja börja läsa och kunna se en framtid inom skolan. I princip alla av de ungdomar som vi följt med till Studielänken har sedan valt att skriva in sig där. En framgång är också att våra verksamheter befinner sig nära varandra, vilket underlättar vårt goda samarbete.

*Linda Lidström Jonsson, Richard Persson, Susanne Silverkraft
Örnsköldsvik 171123*

3 Analys och tolkning

Utifrån några rubriker har vi försökt att analysera och tolka arbetet med projektet och behovet av en verksamhet som Studielänken i både Vuxenutbildningen och kommunen.

3.1 Behov av Studielänken inom Vuxenutbildningen?

Vi har 32 elever i "omlopp" och som tillhör vår målgrupp, vilket borde leda till att Studielänken, som verksamhet, inordnas i den ordinarie organisationen när projektet avslutats. Utöver den flytt av hela Vuxenutbildningen som genomfördes inför höststarten

⁴ Plattform U är ett projekt inom kommunen som startade med hjälp av EU-medel. December 2017 upphörde Plattform U som projekt och har nu permanentats som en kommunal verksamhet som syftar till att fånga upp unga personer, 15-30 år, utan sysselsättning. Plattform U ingår i som ett led i kommunens satsning för unga vuxna.

2016 har en stor organisationsförändring på ledningsnivå skett. Vuxenutbildningen är en verksamhet som ofta är utsatt för förändringar, nya direktiv och ibland hot om sparbeting. I december 2017 fick vi besked att Studielänken inte ska drabbas av eventuella ekonomiska nedskärningar. Vårt mål är att Studielänken ska bli en permanent verksamhet inom Vuxenutbildningen och vi hoppas få ett sådant beslut inom kort.

3.2 Samarbete och förebyggande arbete

Lokalmässig närhet till studie- och yrkesvägledarna (syv) möjliggör ett flexibelt samarbete och skapar på så sätt förutsättningar för ett mer anpassat studieupplägg för vår målgrupp. Redan vid första träffen med en elev kan en syv komma med eleven för att tillsammans med någon av oss pedagoger i Studielänken fundera kring ett lämpligt studieupplägg. På så sätt kan även orienteringskurser användas i studieplaneringen i syfte att pröva på studier, som stöd i att utveckla studiestrategier och/eller för kartläggning av styrkor respektive svårigheter.

Närheten till syv innebär dessutom att de träffar vi pedagoger i Studielänken har bokat in med personer som funderar på studier, på ett smidigt sätt kan länkas till en syv, redan vid första mötet. Vi samarbetar med Vuxenutbildningens alla sju "syvare", men det är framförallt två av dem som är kopplade till Studielänkens elever. Det är svårt för unga människor att navigera sig fram i vårt studiesystem, därför är samarbetet med syv kring våra elever en förutsättning för en konstruktiv start för eleverna. Vi pedagoger har kunskaper om olika kurser/ämnen vad gäller komplexitet och krav, vi har även specifika kunskaper och erfarenheter om läroprocesser, både sådant som fungerar stödjande samt det som kan innebära hinder. Syv har kunskaper om det komplicerade studiesystemet, utbildningar, arbetsmarknad med mera. Tillsammans kan vi i dialog med elever som behöver detta, planera för en mer konstruktiv studiestart. Vi kan även agera snabbare om elever får problem med sina studier då ett upparbetat samarbete med syv blivit förankrat och börjat fungera på ett smidigt sätt. Utifrån vad som här tagits upp måste Vuxenutbildningen sträva efter att anpassa sin organisation så att eleverna ges möjlighet att få del av både den samlade kompetensen samt en lärandemiljö som fungerar stödjande.

Elever kan läsa betygsgrundande kurser i Studielänken eftersom det finns ämnesbehörighet i några ämnen/kurser hos pedagogerna. Behöver en elev det personliga bemötandet, anpassade uppgifter, den lugna studiemiljön samt möjligheten att studera i en enskild miljö så kan den eleven läsa hela kursen i Studielänken. Att på så sätt lyckas slutföra en kurs med godkänt betyg kan sedan ge modet hos eleven att vilja pröva nästa kurs i den ordinarie studiemiljön på grundläggande- eller gymnasienivå. Eleven kan få ett fortsatt stöd i Studielänken om eleven upplever att hen behöver det. Pedagogerna från Studielänken kan då fungera dels som ett stöd till eleven, dels som ett bollplank till andra pedagoger vad gäller bemötande och eventuella extra anpassningar för eleven.

Genom ett aktivt samarbete med andra pedagoger inom Vuxenutbildningen och upphandlad yrkesutbildning kan elever även läsa kurser/ämnen som vi, pedagoger inom Studielänken, inte är behöriga i. Vi har elever som läser yrkesutbildningar på distans och behöver stöd och en lugn studiemiljö för att få ro att ta itu med studierna. Detta samarbete möjliggör att om det blir tungt för eleven, finns det en relation och en dialog med någon av oss pedagoger i

Studielänken. Detta kan då leda till att det går snabbt att, i samarbete med syv, göra förändringar i studieupplägget innan eleven halkat efter för mycket. På så vis kan ett eventuellt misslyckande med studierna förebyggas eller repareras i tid.

Som ett led i projektets inkluderande strävan har vi, pedagoger i Studielänken, alltså kurser/ämnen på sfi-, grundläggande- och gymnasienivå. Det betyder att vi finns med som stöd i olika kurser/ämnen i den ordinarie studieverksamheten tillsammans med elever och lärare. Detta underlättar möjligheten till extra anpassningar i dialog med pedagoger ute i verksamheterna. Genom detta nära samarbete kan vi också tidigt "fånga" upp elever som kan behöva ytterligare extra anpassningar eller förändringar i sin individuella studieplan. I och med att vi, pedagoger i Studielänken, finns schemalagda på lektionspass i den ordinarie lärmiljön blir det både naturligt och smidigt att samarbeta kring våra elever.

3.3 Förankring i det samverkande arbetet

Vi har haft träffar med blivande elever, pedagoger och syv från gymnasieskolan. Här har ett samverkansarbete påbörjats. Vi har kontinuerlig samverkan med några av kommunens arbetsanpassare⁵, personal från #Ung utveckling⁶, coacher från, tidigare nämnda verksamheten, Plattform U och handläggare från Arbetsförmedlingen. Vi har dessutom samverkan med Försäkringskassans handläggare som ansvarar för aktivitetsersättningen för förlängd skolgång. Tyvärr har den samverkan försvårats något på grund av att kraven på utredning och diagnos hårdnat. Det har blivit fler unga vuxna som fått avslag på sin ansökan. Vi har dock under slutet av hösten 2017 haft möten med en handläggare och hoppas att vi kan få till en konstruktiv samverkan.

4 Lärdomar och rekommendationer

De kunskaper och erfarenheter som vi gjort handlar egentligen om vad vi lärt:

- av våra elever
- utifrån diskussioner med varandra inom Studielänken
- genom samarbete och diskussioner med andra pedagoger och syv
- via samverkan med olika handläggare från kommunen och andra myndigheter
- utifrån det stöd som vi fått av Lena Randevåg och Lena Boström, Mittuniversitetet
- genom den pedagogiska litteratur som vi har fått möjlighet att läsa inom projektets ram

4.1 Vikten av genomtänkt kompetens

Projektledaren är samma person som tog initiativ till att starta projektet och tillsammans med skolledningen ansöka om SIS-medel för Studielänken. Projektledaren är specialpedagog och har behörighet i flera ämnen på grund- och gymnasienivå. Till projektet har rekryterats två pedagoger på heltid. En av pedagogerna har undervisat flera år inom sfi, han har även

⁵ Inom Örnsköldsviks kommun har vi *tre arbetsanpassare* som har till uppgift att hitta anpassad sysselsättning till personer som har insatser enligt Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

⁶ #Ung utveckling är en sam- och nätverkande kommunal verksamhet för personer mellan 15-24 år. Ung utveckling syftar till att hjälpa de unga att hitta vägen till jobb, praktik, studier eller någon annan sysselsättning.

arbetat med vuxna med funktionsvarianter. Den andra pedagogen har arbetat många år inom gymnasieskolan och är behörig på grund- och gymnasienivå i engelska och tyska. Många av de elever som försiktigt vill "pröva" på studier, vill gärna börja med engelska. Det är ett ämne som de känner sig kompetenta i och därmed är lättast att försöka "ta tag i". Vi har också en speciallärare i matematik som vi samarbetar med i projektet. Matematik som ämne är både tungt samt tidskrävande och fordrar att du kan fokusera under längre stunder. Utöver pedagoger har vi tillgång till sju syvare och två av dessa är speciellt kopplade till Studielänken. Kompetensen hos de som är verksamma inom Studielänken är sammantaget mycket bred.

4.2 Kunskapsöverföring inom den ordinarie verksamheten

Arbetet inom projektet Studielänken har skett utifrån en inkluderande utgångspunkt och vi, pedagoger inom Studielänken, har aktivt sökt samarbete kring våra gemensamma elever. Detta har medfört att arbetslag inom Vuxenutbildningen blivit involverade från starten på ett naturligt sätt.

Projektet har inneburit att vi, pedagoger inom Studielänken, fått förmånen att "vässa" våra pedagogiska verktyg och vi vill att våra nyvunna insikter även ska komma andra pedagoger till del. Vi har också sett det som angeläget att förankra arbetet med projektet i beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund i syfte att resultat därmed på bättre sätt ska kunna utvärderas och "kunskapsöverföras". Som tidigare tagits upp föreläste Lena Randevåg för all pedagogisk personal inom Vuxenutbildningen om aktuell skolforskning, med fokus på begreppet kollegialt lärande. Som ett led i den andan är det under våren 2018 inplanerat att vi ska presentera projektet, de lärdomar vi dragit, redogöra för framgångsfaktorer samt diskutera aktuella pedagogiska frågor med alla arbetslag inom Vuxenutbildningen. Studielänkens satsning på anpassad inkluderande lärmiljö, "jag-stödande" förhållningssätt, samarbete och samverkan/"nätverkande", kommer sannolikt att leda till att fler elever från vår målgrupp kommer att både påbörja och fullfölja sina studier. Detta i sig ger positiva ringar som sprider sig i en verksamhet.

Samarbetet med syv har bidragit till att vår gemensamma kompetens i att identifiera elever som kan behöva en mer anpassad studiestart och individanpassat studieupplägg har ökat. Detta samarbete har bidragit till att fler av våra elever har lyckats med sina studier.

Inom projektet har vi arbetat för att utveckla en medveten pedagogisk samsyn, förhålla oss kritiskt självreflekterande, transparenta och med ett tillitsfullt bemötande till både varandra och till våra elever. Detta ser vi som ett viktigt arbete att fortsätta sträva efter inom hela Vuxenutbildningen.

4.3 Förväntningar vid projektets slut

I samband med projektets start planerades det att Studielänken skulle ingå i en kommunövergripande satsning som Örnsköldsviks kommun beslutat om för att motverka ungdoms-

arbetslöshet och utanförskap. I denna satsning ingår bland annat att stärka och utveckla rutiner för ett aktivt "nätverkande" mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Landstinget och kommunens verksamheter. Både de tidigare nämnda nystartade verksamheterna #Ung utveckling och Plattform U är viktiga delar i denna satsning. Vi hoppas att vårt arbete i Studielänken, processutvärderingen och slutrapporten, sammantaget kommer att påvisa behovet av att permanenta Studielänken. Både som en kompletterande verksamhet inom Vuxenutbildningen och som en del i kommunens samverkanssatsning.

4.4 Sammanfattande rekommendationer

Utifrån de erfarenheter och lärdomar vi dragit angående själva projektarbetet uppfattar vi att följande punkter har haft stor betydelse för projektets måluppfyllelse. Vi hoppas att punkterna kan fungera som ett stöd att utgå ifrån när man har idéer om att starta ett projekt.

- Förankra idéer om projektet med skolläring och eventuella arbetslag
- Tidig kontakt med representanter från Specialpedagogiska skolmyndigheten
- Satsa på vetenskaplig förankring och stöd, från något närliggande universitet redan tidigt i processen
- Vi tror det kan vara en fördel att den som initierar projektet även blir projektledare – den personen "äger" tankar och idéer med målsättning samt om hur "vägen" för att nå målen kan se ut
- Mycket medvetet välja pedagoger och annan personal till projektet, rekrytering tar också tid så gå snabbt ut med förfrågningar om intresse för projektet eller med eventuella annonser

5 Referenser

- Aspelin, J. (2015). *Inga prestationer utan relationer*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Holm Ivarsson, B. (2016). *MI MOTIVERANDE SAMTAL Praktisk handbok för skolan*. Stockholm: Gothia fortbildning
- Naar-King, S., & Suarez, M. (2014). *MOTIVERANDE SAMTAL – MI MED TONÅRINGAR OCH UNGA VUXNA*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm C., Göransson K. (2013). *Inkluderande undervisning – Vad kan man lära av forskningen?* Forsknings- och utvecklingsrapport som sammanställts på uppdrag av Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, och Skolverket, utgiven av SPSM. s. 33 <http://webb2.svedala.se/kvutis/wp-content/uploads/2014/05/00458> tillgänglig länk 2018-01-16.
- Pihlgren, A. (2013). *Det tänkande klassrummet*. Stockholm: Liber AB.
- Skolinspektionen (2010). *Framgång i undervisningen*, Dnr 2010:1284. www.skolinspektionen.se/forskningssammanstallning tillgänglig länk 2018-01-16.
- Skolinspektionen (2014). *Unga riskerar att falla mellan stolarna*, Rapport 2014:07. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2014/kommunernas-infoansvar/k07-kommunernas-infoansvar.pdf> tillgänglig pdf-fil 2018-01-16.
- Skolverket (2015). *Individanpassning, extra anpassningar och orienteringskurser inom vuxenutbildningen*, stödmaterial. https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3373.pdf%3Fk%3D3373 tillgänglig pdf-fil 2018-01-16.
- Skolverket (2014). *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer*, stödmaterial. https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D3355 tillgänglig pdf-fil 2018-01-16.
- Unger, K. (2007). *Handbook on Supported Education*. Portland, Oregon: www.booksurge.com
- Följande forskare har hänvisats till i några ovanstående referenser**
- Han, B-C. (2013). *Trötthetssamhället*. Stockholm: Ersatz.
- Hattie, J. (2009) i svensk översättning, "Synligt lärande för lärare". Natur & Kultur.
- Håkansson, J., & Sundberg, D. (2013). *Utmärkt undervisning Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. Stockholm: Natur och Kultur.

Sammanfattning av teorier

I slutrapporten har vi nämnt teorier och forskning som vi har funnit stöd i, inspirerats av och försökt att arbeta utifrån. Nedan har vi i korthet sammanfattat några av de teorier som vi tidigare hänvisat till. Följande forskare och material återfinns i referenslistan.

MI-motiverande samtal

Genom de teorier som ligger till grund för "MI-motiverande samtal" har vi försökt ta till oss samtalsredskap som stödjer utvecklandet av en respektfull och empatisk relation. Enligt Holm Ivarsson (2016) handlar det om tydliga "jag-budskap", öppna frågor⁷, reflektioner, sammanfattningar och bekräftelse (s. 16-21). Det innebär även att försöka förtydliga elevens uppfattning och resonemang istället för att komma med tillrättavisningar och "pekpinar", något som Naar-King och Suarez (2014) kallar för att "rulla med motstånd" (s. 54-55) och som fungerar stärkande av tilltron till den egna förmågan. Ett syfte med MI är alltså att på ett strategiskt sätt förstärka en annan persons förändringsmotivation i en anda av respektfull och empatisk relation. En form av "jag-stödjande" förhållningssätt i mötet med eleven.

Supported education

I Ungers teorier får man ta del av hur man kan bemöta och arbeta med unga vuxna med psykisk ohälsa. Vi blev både intresserade och inspirerade av det beskrivna förhållningssättet som redogörs för i handboken *Supported education* (2007).

Tre grundläggande idéer som "supported education" utgår från är:

- "psykisk rehabiliteringsstrategi", vilket vi tolkar som en lärmiljö baserad på en "stödjande relation"
- klientcentrerad terapi⁸, vilket bland annat betonar vikten av positiv respons och en tro på att det finns ett naturligt tillfrisknande
- social inlärningsteori, vilket innebär att inlärt beteende kan förändras genom nya erfarenheter och att en anpassad studiemiljö påverkar inlärning

⁷ Öppna frågor inleds i regel med *hur, vad, på vilket sätt och berätta*. Varför undviks då det kan "trigga" en känsla av att man blir anklagad och då måste försvara sig.

⁸ Den klientcentrerade terapin utvecklades av Carl Rogers i början av 1950-talet, och ingår som ett huvudspår inom det humanistiska perspektivet. Ett synsätt inom psykologin där fokus är människans inneboende möjligheter. Styrdokumenten inom den svenska skolan utgår från det humanistiska perspektivets grundsyn på människan. Vi pedagoger inom Studielänken ser oss inte som terapeuter, men använder oss av det synsätt och den samtalsmetodik som MI, motiverande samtal, beskriver och som bygger på det humanistiska perspektivet.

Ytterligare nyckelord som förtydligar vad "supported education" handlar om är:

- **stöd**, så länge det behövs
- **normalisering**, inkluderande studiemiljö och ett ickestigmatiserande förhållningssätt
- **tillgänglighet**, lättåtkomlig studiemiljö
- **individualiserade insatser**, undervisningen ska matcha varje elevs unika behov och förutsättning
- **självkänsla**, stödet ska ges på ett sätt så att elevens integritet respekteras och självkänslan stärks
- **självbestämmande**, planering och utvärdering under utbildningen ska ske utifrån de kriterier som eleven sätter upp som mål
- **flexibilitet**, kontinuerliga utvärderingar och justeringar baserade på elevens varierande behov
- **samverkan**, vår tolkning blir här att studieinsatserna ska ske i samarbete med arbetslag inom skolan och där det behövs i samverkan med andra verksamheter och myndigheter för att på bästa sätt gynna eleven
- **hopp**, tro på elevens kapacitet till förändring, bemöta eleven som en person som är kapabel att växa och utvecklas på ett positivt sätt
(Unger, 2007, s. 17-18)

Vi tänker också att i begreppet hopp inryms en framtidstro om att det finns olika möjligheter för eleven. Det är en ytterligare dimension som vi i Studielänken har ambitionen att förmedla. Begreppet normalisering har vi valt att beskriva som ett inkluderande synsätt. I samband med punkten tillgänglighet ser vi även att det är viktigt att få komma igång snabbt – inte vänta när man väl tagit mod till sig.

Det förhållningssätt som Unger förespråkar tycker vi harmonierar väl med ett stödmaterial från Skolverket, som tidigare tagits upp och som är avsett för vuxenutbildningen. I det poängteras att fokus inte ska vara "...elevers individuella svårigheter och brister...", det är inte heller "...elevers otillräcklighet som ska analyseras...". Gör vi ändå det, finns det ju en stor risk att vi arbetar i en stigmatiserande anda. Det är "... lärmiljön, arbetsformer och bemötande, som påverkar elevens förutsättningar att utvecklas." Lärarna ska naturligtvis utveckla rutiner för att kunna fånga upp så kallade "risk signaler". De ska dessutom vara medvetna om sitt uppdrag vad gäller olika extra anpassningar för att "... göra undervisningen mer tillgänglig för eleven." (Skolverket, 2015, s. 22-23)

Framgångsfaktorer i undervisningen

Jan Håkansson och Daniel Sundberg har på uppdrag av Skolinspektionen bearbetat och analyserat olika forskningsresultat som de redogjort för i *Utmärkt undervisning – framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning* (2013). Utifrån arbetet med denna forskningsöversikt har Skolinspektionen sammanställt en skrift *Framgång i undervisningen* (2010) och med hänvisning till bland annat en av John Hatties forskningsöversikter (2009) poängteras tydligt lärarens betydelse. Viktiga faktorer är lärarens förmåga att skapa goda relationer till elever och förmedla höga förväntningar, dessutom en förmåga att ha fokus på det väsentliga i undervisningen samt ge kontinuerlig återkoppling till eleven. Enligt Skolinspektionens sammanställning beskriver Håkansson och Sundberg det som en strukturerad undervisning som utgår från en genomtänkt progression i form av att tydligt koppla till tidigare moment, repetera viktiga principer, ha fokus på det mest väsentliga och ge snabb återkoppling till eleverna. I Skolinspektionens sammanställning beskrivs också den förbättringsorienterade feedbackens betydelse, det vill säga formativ bedömning. Den syftar till att generera konstruktiva lärandeprocesser, vilka baseras på "... förklaringar och aktiviteter för fördjupat lärande och som gör eleven delaktig i bedömningsprocessen." (Skolinspektionen, 2010, s. 8)

I sammanställningen betonas även att framgångsrika lärandemiljöer kännetecknas av förväntningar, tillit och förstärkande motivation. Lärandemiljön ska vara aktivt förebyggande, framskridande, stödjande, tolerant och misstag ska ses som ett positivt inslag i lärandeprocessen. I detta sammanhang tar man ytterligare upp den tidigare nämnda framgångsfaktorn gällande lärarens höga förväntningar på alla elever. Här varnas det dock för att det kan finnas risker om lärare har för höga förväntningar, detta kan då leda till rädsla och stress hos eleverna. Vidare betonas vikten av "... krav på en trygg lärandemiljö som stödjer elevernas självtillit och har tydligt fokus på lärande." (s. 10) En lärmiljö som präglas av individanpassning, variation och utmaningar i en trygg och uppmuntrande atmosfär, framhålls som en viktig framgångsaspekt.

Aspekter på lärarens påverkan

I Skolinspektionens skrift poängteras vidare att "Lärarens kompetens, förmåga och engagemang är ... de undervisningsrelaterade faktorer som i högst grad påverkar elevers resultat." (s. 7)

När det gäller kompetens tar Ann S. Pihlgren (2013) bland annat upp om lärarens professionella verktygslåda och beskriver olika begrepp som borde finnas i den "lådan". Enligt henne kan även läraren på ett avgörande sätt "... fungera som modell och förebild i tänkande genom att ge tid och support och genom att själv vara tänkande, sökande, nyfiken, inte ge upp, genom att ibland vara förvirrad, genom frågor och kommentarer, genom att behandla eleverna med nyfiken intresse och med respekt. Läraren har möjlighet att genom sitt engagemang i ämnet introducera eleverna i ett livslångt intresse för ämnet och i ett livslångt lärande." (s. 124)

Pihlgren hänvisar till Harvard Project Zero's forskningsgrupp som menar att det är viktigt att tänkandet synliggörs för eleverna. Tänkandet är ofta något som sker dolt och processerna kan vara svåra att förstå. Forskargruppen har utvecklat några arbetssätt, som de benämner "thinking routines" som syftar till att stödja eleverna i att bättra "förstå" tänkandet. "Tankeredskap", är ett sorts verktyg som Pihlgren anser borde finnas i den tidigare nämnda "verktygslådan". Hon ger exempel på lärares tankeredskap och viktiga sådana är att skapa ordning och arbetsro, det vill säga förutsättningar för tänkande. Hon beskriver även hur eleverna genom de så kallade "tankerutinerna" kan få vägledning i att analysera och generalisera sitt lärande. Tankerutiner kan konkret handla om tekniker som brainstorming, tankekartor, portfolio, listor över för- och nackdelar, korta diskussioner i bikupor samt repetition av det mest väsentliga man tidigare behandlat. På så sätt kan eleverna få guidning och stöd i att systematisera sitt eget tänkande och utveckla sina mentala byggnadsställningar, så kallade scaffolds⁹. (s. 113-115)

Relationell pedagogik

Titeln på Aspelins bok *Inga prestationer utan relationer* spetsar till de centrala delarna i hans forskning och resonemang, där fokus är både kunskap och relation, det vill säga relationell pedagogik. Enligt honom betonar styrdokumentet kunskapsinnehåll och prestationer samtidigt som fostransansvar och demokratiuppdrag tonas ner. Under rubriken *Den presterande människan* beskriver Aspelin hur effekterna av en preciserad prestationsinriktad utbildning kan påverka elever. Systemets förväntningar och "snäva kriterier" kan "... leda till att man, i konkurrens med andra, söker förverkliga en identitet som definieras "utifrån", det vill säga att man lägger sig till med ett slags fasad eller narcissistisk mask." (s. 114-115) På så sätt stimulerar skolan att eleven uppfattar/ser sig själv som ett objekt, ett prestationsobjekt. Ett system som konstrueras utifrån "... objektiva mått, mätbara prestationer och konkurrens leder sannolikt till ångslan, oro och stress: "Är jag en tillräckligt effektiv aktör?" "Värderar andra mina prestationer positivt?", "Står jag mig i konkurrensen?" (s. 114-115) I detta sammanhang hänvisar Aspelin till Han (2013) som menar att vår tids psykiska problem, "... som utbrändhet och uppmärksamhetsstörning/hyperaktivitet (ADHD) direkt sammanhänger med prestationssamhället och dess förväntningar på subjektet att *kunna* – ständigt kunna, alltmer och bättre." (s. 115)

⁹Scaffolding är ett begrepp som Vygotskij använde för att beskriva de tillfälliga stödkonstruktioner som tydliggör strukturer i läroprocessen. Scaffolding kan utmana eleven att utforska vidare mot sin proximala utvecklingszon, det vill säga en nivå över det eleven redan kan.

Aspelin hänvisar till rapporter från Skolverket där både lärares sociala kompetens samt nära och personliga relationer mellan lärare och elev betonas. Detta har visat sig främja elevers resultat. Utifrån Skolverkets studier kan, i detta sammanhang, fem utmärkande drag identifieras som citerats nedan:

- Undervisningen – och skolan som helhet – har kunskapsmål i fokus, men kombinerar kunskapssträvan med omsorgssträvan
 - Undervisning är elevfokuserad och målinriktad
 - Undervisning byggs upp av kommunikation och kontinuerlig feedback mellan lärare och elever
 - Läraren är aktiv, engagerad och omhändertagande i relation till eleverna
 - Relationer mellan lärare och elev är förtroendefulla och personliga¹⁰
- (Aspelin, 2015, s. 32-33)

I epilogen varnar Aspelin för att ett inskränkt prestationsbegrepp kan leda till "... att världen, medmänniskorna, de egna aktiviteterna och deras produkter liksom det egna jaget uppfattas som ett ting." Vidare understryker han att med "... ett snävt prestationsbegrepp bygger vi en själlös skola." (s. 127)

Egna reflektioner

Utifrån den forskning som här har refererats till kan man verkligen fundera över om det föreligger en inbyggd konflikt mellan skolforskningen och styrdokumentens uttryckta fokusering på prestationer. I debatten om den psykiska ohälsan hos ungdomar och unga vuxna anges ofta att sociala medier skapar eller bidrar till utvecklandet av objektifiering hos unga. Denna objektifiering påverkar i sin tur identitetsprocessen på ett negativt sätt. Kan det vara så att skolans prestationsfokusering får en förstärkande effekt på objektifieringsprocessen?

*Studier i en personlig
och
lugn miljö*

ORNSHÖLDSTIKS
BARN- OCH UNGDOMSVÄRD

Stöd i studier

I Studielänken får du stöd om du...

- ✓ vill testa att komma igång med studier igen
- ✓ har svårt att studera i grupp
- ✓ har svårt att fokusera och komma igång med uppgifter
- ✓ har dyslexi eller läs- och skrivsvårigheter
- ✓ behöver mer tid och stöd i engelska eller matematik

Du kan få stöd även om du är på grundskola- och gymnasienivå.

Studielänken kan vara starten om du...

- ✓ behöver komplettera med kurser för att få gymnasieexamen
- ✓ behöver läsa någon kurs för att få behörighet till fortsatta studier
- ✓ funderar på en yrkesutbildning – men inte vet vilken

Intyg

Vi kan göra tester för att se om du har läs- och skrivsvårigheter/dyslexi eller specifika svårigheter i matematik.

Med testet som grund kan vi utfärda intyg för att få:

- tilläggad praktik på högskoleprovet
- rätt till stöd i studier

Vill du veta mer? Kontakta...

Marie Eleholm, spec. pedagog, tel. 073 – 275 45 50
marie.eleholm@ornskoldsvik.se

eller

någon av våra informanter eller yrkesvägledare.
Kontaktuppgifter hittar du på
www.ornskoldsvik.se/vuxenutbildningen

Kom gärna på besök!

Marie, Margaretha, Thomas

Öppettider kl. 8.00 – 14.00
Arkensbiblioteket – en trappa ner
Adress: Lasarettsgatan 5

Processutvärdering/lärande utvärdering/följeforskning (*on-going evaluation*)

text av Lena Boström, professor vid Mittuniversitetet

Avdelningen för utbildningsvetenskap (UTV) vid Mittuniversitetet har i ett flertal SiS-projekt fått förtroendet att bistå dem med följeforskning (lärande utvärdering) eller som vetenskapligt stöd. En lärande utvärderare följer projektet från start till slut och bistår kontinuerligt med att återkoppla relevanta observationer som kan hjälpa projektet att uppfylla sina målsättningar på bästa sätt. Utvärderaren involverar projektdeltagarna i utvärderingsarbetet genom att skapa förutsättningar till reflektion så att ett lärande uppstår.

Syftet med följeforskning bygger sålunda på kontinuerlig utvärdering och lärande, som en hjälp både för projektets eget lärande som att nå måluppfyllelse och därmed ge bidrag till fördjupat förbättringsarbete. Forskningsinslaget är vanligtvis inte dominerande i följeforskning. Fokus är istället satt på ett löpande interaktivt möte mellan forskaren (en utanför projektet stående betraktare) och projektledning/projektdeltagare. Följeforskningens viktigaste roll är att identifiera kunskapsluckor och peka på behov av utveckling av verksamheten både på en mer systematisk nivå och på en mer allmän nivå. Det kan t.ex. handla om teoretiskt och vetenskapligt stöd, empiriinsamling, analysmodeller, akademiskt skrivande, dokumentationer, processtöd och forskningsbehov. Följeforskningen har också en viktig roll för att dokumentera intressanta eller avgörande skeenden i utvecklingen av händelser (utmaningar och framgångskriterier) som inte alltid är så lätta att se när man är mitt uppe i dem. Dokumentation, kartläggning och analys är alltså en viktig del av följeforskning och för att underlätta projektets spridning. En annan roll för följeforskningen är att vara en "kritisk vän", dvs en positiv men kritiskt prövande rådgivare till projektledningen. Följeforskaren kan med erfarenhet från liknande projekt eller från organisationsanalys/ projektteori/ utvärderingsmetodologi, för projektledningen peka på de möjligheter och risker som projekt av motsvarande slag ofta möter. Det kan exempelvis handla om löpande synpunkter och råd till processledningen för att nå en framåtsyftande ansats. Följeforskaren blir då bollplank och analytiskt stöd till projektledningen i för projektet strategiska frågor och utmaningar. Slutligen har följeforskaren även en roll som kvalitetssäkrare av projektets rapporterade resultat.

Med utgångspunkt i projektledningens önskemål om vad som ska följas upp, utredas eller utvärderas, utarbetas en plan tillsammans med dem. Att vara utvärderare ställer höga krav på professionalitet, eftersom arbetet ska ske både nära ledningen och operativt ansvariga, vilket kräver både distans och närhet för att kunna erbjuda återkoppling/rekommendationer baserat på insamlad data. Därför bemannas uppdraget med en vetenskaplig ledare med forskarexamen (lektor, docent, professor) samt annan personal med kompetens inom det specifika fältet (adjunkt, doktorand).

Inskrivning och planering - Studielänken

Namn	Personnummer
E-post	Telefon

Kurs du ska läsa		
Kursstart	Kursslut	Antal poäng
Hur kom du i kontakt med Studielänken		

Detta diskuteras tillsammans med lärare:

Skolhistorik _____

Utbildningsmål _____

Behov, önskemål mm. _____

Extra anpassningar _____

	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
8.10–9.40					
10.20–11.40					
12.30–14.00					
14.30–16.00					

UTBILDNING

Kedjans saknade länk

Örnsköldsvik har fått en ny väg till sysselsättning. Nysatsningen Studielänken vänder sig till unga vuxna som behöver komplettera sina studier, men som fungerar bäst när de får göra det på sina egna villkor.

– Det är fantastiskt roligt att vi har kommit igång, säger specialpedagogen Marie Eleholm.

TEXT: TORBJÖRN VÄRSAGA FOTO: THERESE NORDLANDER

ALLTFLER BEHÖVER komplettera sina studier innan de kan ta nästa steg mot utbildning eller jobb, men långt ifrån alla är anpassade för lektionssalar och grupparbeten.

– Vi fick medel från specialpedagogiska skolmyndigheten för att kunna starta en verksamhet som vänder sig speciellt till personer som haft jobbigt med skolgången. Det har ju blivit så mycket viktigare nu att man har sin gymnasieexamen, och där

Studielänkens pedagoger Marie Eleholm, Margareta Sundin och Thomas Johansson tillsammans med studenten [redacted]

har vi en viktig roll att fylla, säger Marie Eleholm.

Hon kan se tillbaka på ett intensivt år där Studielänken mitt i uppstartsfasen drogs med i det flyttlass som gick från Platåskolan till Arken. Nu gläder hon sig över att vara på plats i de nya lokalerna.

– Arken har blivit som en helt annan miljö, säger hon. Nu sitter det studenter i Hans Hedberg-museet och det är liv och rörelse. Hela huset har blivit befolkat på ett helt annat sätt än tidigare.

Studielänken utgör en del av Vuxenutbildningen. Marie och hennes kollegor samarbetar med personal inom ett antal andra verksamheter och myndigheter, däribland Arbetsförmedlingen, för att koppla ett helhetsgrepp om sina studenter utveckling och förutsättningar.

– Responsen från studenterna har varit jättepositiv, säger hon. Framförallt jobbar vi med yngre vuxna som behöver det här personliga, att få jobba i en informell miljö. Det känns så roligt när man ser att det börjar lossna för dem. ■